

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1,50 din

v zamejstvu celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 10. februarja 1939.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Viska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Ali so biološke osnove slovenstva ogražane?

(Konec.)

3.

Populacijsko vprašanje v luči posebnih slovenskih razmer.

Naglo padanje našega naravnega prirastka v zadnjih letih se ne da pojasniti zgolj z domnevo, da nas je pač močnejše zajel val civilizacije s svojimi kvarnimi vplivi in nasledki. V veliki meri je pri tem soodločala gospodarska stiska in spremeljajoči jo pojavi. Mesta kažejo povsod padajočo tendenco rodnosti in bi počasi izumrla, če bi ne bilo dotoka ljudi iz podeželja. Vendar lahko gospodarska konjunktura in populacijska politika ta proces zavirata ali celo začasno ustavita, pri nas pa sta gospodarska stiska in splošno obubožanje ta razvoj še pospešili. To velja morda še v večji meri za nekatere naše industrijske okraje. Brezposelnost, znižanje mezd, slabe plače nameščenec, visoke cene vsakdanjih potrebščin morajo nujno poslabšati pogoje za ustanovitev in preživljanje družin. Ko ugotavljamo izgube našega narodnega premoženja zaradi odtokanja donosa nestetih davčnih virov v razne osrednje blagajne, radi pozabljamo na težke milijonske zgube našega narodnega premoženja zaradi krčenja mezd, odpustanja delavstva (n.pr. v središču naše premogovne industrije), zaradi varčevanja pri izdatkih za nove namestitve pri železnici, pošti, financii in drugih državnih uradih.

Razen mest kažejo najmanjši naravni prirastek okoliške občine in industrializirani okraj, kjer se pač v večji meri pojavljajo tisti vzroki, ki povsod neugodno vplivajo na rodno moč mestnega prebivalstva. Največji naravni prirastek pa imajo še vedno kmečki okraj in občine. Brez tega prirastka bi slovenski rod v današnjih razmerah začel kmalu izumirati. Vendar imamo zraven kmečkih okrajev in občin, ki še danes presegajo po svoji rodnosti državno povprečje, že tudi take, ki kažejo očitno nazadovanje rojstev, tako da lahko ugotovimo, da se padanje rojstev tudi pri popolnoma kmečkih okrajih ne bo ustavilo. Bela Krajina in zgornja Savinjska dolina pričata za to trditve.

Če se tudi sprijaznimo z mislijo, da je počasno padanje rodnosti iz predvojne višine neogibno, pa nas mora razmeroma hitro nazadovanje števila rojstev v nekaterih kmečkih predelih slovenske zemlje resno vznemiriti. Ali to pomeni, da usiha življenjska moč našega kmečkega rodu, ali pa, da beži naš kmečki človek z grude pred težkim delom v ugodnejše službe, in slovenski kmet polagoma opušča obdelovanje skope zemlje ter si išče lažjega kruha?

Vprašanje telesnega zdravja in življenjske moči kmečkega ljudstva je za Slovence vprašanje narodnega obstoja. Vedno se še preživlja dobrih 60 odstotkov slovenskega naroda s pretežno kmečkim delom. Zato moramo takim vprašanjem z vso resnostjo do dna in se dokopati do jasnega spoznanja čisto posebnega položaja, v katerem se Slovenci nahajamo.

4.

Premalo zemlje.

Slovenska zemlja je preobljubljena. S tem usodnim dejstvom moramo računati. Prenaselitev naše zemlje je zlo, vendar se moramo njej zahvaliti, da je nas Slovencev še dober milijon v dravski banovini. Dve tretjini naših kmečkih posestev sta premajhni, da bi dostojno preživljali kmečko družino, dve tretjini našega kmečkega ljudstva mora iskati še drugega zaslužka, ali pa mora znižati življenjsko raven na stopnjo, ki je civiliziran človek trajno ne prenaša. Malo je v Evropi dežel, kjer bi bila kmečka zemlja tako razkosana, menda nikjer pa ne pride povprečno na eno družino tako malo obdelane zemlje. Vrh tega naša zemlja ni preveč rodovitna. Kaj sledi iz teh ugotovitev?

Pravi čudež je, da na tako skopo odmerjeni zemlji živi toliko ljudstva, da je naravni prirastek pri tem bornem in težkem življenju še raz-

meroma tako visok in to pri ljudstvu, kjer skoraj ni hiše brez časopisa in knjige in kjer vsak tretji človek govori dva ali celo tri jezike in ima nekaj stikov s svetom. Pravi čudež je, da se ni že prej pojavilo pri tem ljudstvu prizadevanje po omejitvi zaroda. Ali smo si dovolj svesti, koliko odpovedi zahteva življenje ob takih pogojih in razmerah od kmečkega človeka? Prav v vsakem pogledu se mora omejiti in se odpovedati skoraj vsem dobrotam, ki jih danes civiliziran človek drugod ima kot po sebi umevno, če hoče na tej zemlji vztrajati in noče propasti. Omejiti se mora glede prehrane, stanovanja, obleke, higienskih zahtev na najnujnejše, garati mora od zore do mraka brez počitka in zadovoljiti se mora z najskromnejšim življenjem, kar vse priča o čudoviti življenjski volji in žilavosti, o izredni delavnosti in skromnosti ter silni navezanosti na zemljo. Nikjer ne najdemo med civiliziranimi narodi v enako težkih razmerah toliko potomstva kot pri nas. Če ima naš človek količkaj mogočosti, da si ustanovi svojo družino in jo za sili preživi, bo ostal doma. Slovenske gorice na primer imajo še danes več naravnega prirastka v odtisočkih, kakor ga izkazuje naša država, ki je vendar v tem oziru med prvimi v Evropi. Razmeroma mnogo je tam majhnih posestev, in obstoj viničarij omogoča mnogim ljudem brez lastnega posestva, da si ustanovijo svoje družinsko ognjišče, bodi da je njihovo življenje še tako borno in težavno. Spričo takih dejstev ne moremo govoriti o pojemajoči življenjski moči našega kmečkega ljudstva, kvečjemu čuditi se moramo, da imamo še toliko zaroda in da ni beg z grude večji, kakor je danes.

5.

Kako živi kmet.

Nespametno pa bi bilo, vdajati se umišljavi, da bo vedno tako ostalo, tudi če se sedanje življenjske razmere ne spremenijo na bolje. To so kratkovidni ljudje, ki iz nekaj primerov drugod, kjer kmečki stan na izredno dobri in bogati zemlji v svoji rodnosti nazaduje, sklepajo, da siromaščina pospešuje telesno odpornost in rodnost ljudstva. Danes imamo po zaslugi nekaterih vnetih raziskovalcev naših kmečkih razmer dovolj tehtnih statističnih podatkov, da si lahko ustvarimo kolikor toliko zanesljivo sliko o življenjskem položaju, gospodarskih, stanovanjskih, prehranjevalnih in zdravstvenih razmer našega podeželskega ljudstva. Ta statistika nam pravi, da so obširni predeli naše slovenske domovine, kjer kruh ne spada k vsakdanji hrani, kjer kmečki otroci zaradi slabe prehrane in prezgodnjega težkega dela v telesnem razvoju zaostajajo za našim mestnim in delavskim otrokom, kjer morajo nedorastli otroci nadomestovati posle, ki jih kmet ne more več najeti. Te statistike pričajo o vzrokih velike umrljivosti dojenčkov, o nezadostnem varstvu mater, o nemogočnosti, da bi si ljudje poiskali drago zdravniško pomoč in še o marsičem, kar korenito ometuje bajke o romantiki življenja na kmetih. Nedosledno je, na eni strani skrbeti za šolanje otrok, na drugi strani pa zahtevati, da bi se kmet odpovedal vsem ugodnostim, ki so civiliziranemu evropskemu človeku vsakdanja potreba. Trajno naše ljudstvo teh razmer ne bo prenašalo. Iskalo bo izhoda, kjer koli že.

6.

Socialno vprašanje slovenske vasi.

Zato stopa vprašanje naše vasi v ospredje vseh naših skrbi. Nikjer ni kmečko vprašanje za prihodnost naroda bolj važno, ko pri nas, a tudi nikjer tako težavno in zapleteno. Ko govorimo o našem kmečkem ljudstvu, imamo dostikrat v mi-

* Opozorjam tu samo na publikacije Higienškega zavoda in Socialnoekonomskega inštituta in na raziskovanja dr. I. Pirca, F. Uratnika in Vinka Moderndorferja, čigar »Slovenska vas na Dolenjskem« je svojevrstno delo.

slih samo našega gruntarja, kmeta s srednjo in veliko kmetijo, tisto plast kmečkega ljudstva, ki ima toliko zemlje, da bi ob neklih pogojih, ki bi jih bilo treba ustvariti, lahko na njej dostojno živela. A danes ne gre samo za reševanje tega dela našega kmečkega ljudstva, gre za množico našega kmečkega proletariata, za to, da damo temu mogočost življenjskega obstanka doma, da mu na naši prenaseljeni zemlji damo mogočost zaslužka in dostojnega preživljanja. Gospodarska pomoč našemu srednjemu in večjemu kmetu še ni dovolj. Našega vprašanja še ne bomo dokončno rešili zgolj z racionalizacijo našega kmetijstva, z dvigom cen naših glavnih kmetijskih pridelkov, z organizacijo trga, izločitvijo prekupčevalcev, s premijami, podporami in podobnim. Vse to še ne zadostuje. S parcelacijo naše zemlje in njeno preobljubenostjo moramo računati kot s trdim dejstvom. Misliti moramo tudi na usodo najštevilnejšega sloja našega kmečkega ljudstva, na množico majhnih posestnikov, kočarjev, ki imajo premalo zemlje, da bi pri današnji usmeritvi kmetijske proizvodnje mogli brez drugega zaslužka živeti. Misliti moramo na to, da temu našemu kmečkemu proletariatu, ki predstavlja večino našega kmečkega ljudstva, ustvarimo na en ali drug način življenjsko mogočost doma. Če tega vprašanja ne rešimo, ne bo nihče ustavil številčnega nazadovanja našega podeželskega ljudstva.

7.

Po kateri poti?

Velika in težka naloga se nam tu stavlja. Le po dobro premišljenem, velikopoteznem načrtu se da rešiti. Vsi bodo morali sodelovati, ki jim je pri srcu prihodnost našega naroda: politiki, gospodarstveniki, agronomi, zdravniki, vzgojitelji, znanstveniki; vso našo gospodarsko, trgovsko, prometno, socialno, prosvetno politiko bo treba uravnati v to smer. Napraviti bo treba načrte za dolgo dobo ne le za vso banovino, ampak za vsak predel slovenske zemlje posebej. Misliti bo treba na uvajanje in pospeševanje novih panog kmetijske proizvodnje, na specializacijo kultur z ozirom na dane naravne in delovne pogoje, za uvajanje in pospeševanje domače industrije, na ustvaritev krajevnim pogojem ustrežajočih industrijskih podjetij. Vse ljudsko vzgojstvo in strokovno šolstvo se mora postaviti v službo velikih skupnih narodnih ciljev. Tudi naša univerza mora prispevati svoj delež — zlasti z uvajanjem akademskih mladine v spoznavanje naše zemlje in našega človeka. Poseben institut bi se moral posvetiti tej nalogi. Naše zdravnike, tehnike, arhitekte čaka hvaležno delo pri velikopoteznem ozdravljanju slovenske vasi. Vse resno slovensko razumnost bi se moralo zavedati svoje dolžnosti, da sodeluje pri reševanju našega velikega življenjskega vprašanja.

8.

Treba ustvariti najprej pogoje.

Za resno lotevanje takega velikega načrtnega dela je treba neklih pogojev. Priznati moramo, da najvažnejši danes niso dani. Če dosedanje delo v tej smeri ni imelo preveč vidnih uspehov, če smo v zadnjih dvajsetih letih mnogih zamudili, marsikje celo nazadovali, ni to krivda naših oblasti in naših javnih činiteljev. Resno, načrtno in uspešno reševanje naših velikih življenjskih vprašanj je mogoče le, če je odločilna beseda in tudi odgovornost pri nas samih, če imamo v rokah vsa finančna sredstva in vse mogočosti, da urejamo svoje življenje po lastni sprevidnosti, če smo sami gospodarji na svoji zemlji in sami odločamo o vseh zadevah, ki so bitno naše. Ni mogoče, da bi nekdo od zunaj urejeval naše življenje, pa če bi imel najboljšo voljo. Z drobtinami nam danes ni pomagano, dovolj in vse preveč smo že zamudili. Hudo nam bo, zamujeno vsaj deloma popraviti in najti v obubožani zemlji sredstva za izvedbo naših načrtov. Z odlaganjem pa postaja zlo še hujše. Zato se nam naše vprašanje danes ne stavlja v prvi vrsti kot gospodarsko ali moralno ali socialno, ampak kot politično. Zavedajmo se tega in izvajajmo iz te zavesti pravilne zaključke. M.

Čas važnih odločitev

Kjerkoli odpiramo zemljevide, povsod se nam kažejo boleče točke, na katerih se križajo koristi velikih sil mednarodnega političnega življenja. V Pacifiku gledata Amerika in Avstralija z največjo pozornostjo na gibanje Japonske, ki ne zakriva svojih osvajalnih načrtov za razširitev svojega svetega cesarstva. Združene države Amerike morajo svojo skrb posvečati tudi Južni Ameriki, kjer so nekatere države navezale skoraj vso svojo trgovino z evropskimi državami osi Rim—Berlin. Bogati zakladi surovin Južne Amerike romajo v Evropo, vračajo se industrijski izdelki avtomobilskih, radijskih in drugih tovarov. Z industrijskimi izdelki pa prihaja seveda tudi politični vpliv, na katerega mora Amerika paziti z budnim očesom, da ne izgubi lepega dne svojega dosedanjega vpliva nad južnoameriškimi državami.

Obračun s povojnimi pogodbami.

Medtem ko ograja Japonska koristi Amerike, Avstralije in Anglije na Vzhodu, zbirata njeni zaveznici v Evropi svoje sile, da lepega dne postane gospodarici nad poti, ki vodijo iz evropskih matičnih držav h kolonijam v Afriko in Azijo. Države okrog trozveze protikomunističnega pakta že nad tri leta načrtoma osvajajo postojanko za postojanko v mednarodni politiki. Samo na tri točke se ozirimo: Mandžurija, Abesinija, Srednja Evropa. Vsa dosedanja osvajanja so se le bolj od daleč tikala koristi Anglije in Francije. Zato so bili njuni protesti rahli, neresni, izrečeni le v tolažbo manjšim državam, ki so s skrbjo gledale, kako se zadnjih šest let ruši povojna mirovna stavba, postavljena na versajsko mirovno pogodbo. Vzrokov za to je dovolj, pa ni dabi na tem mestu ob njih razglabljal. Dovolj nam naj bo, da s skrbjo gledamo, kako se zaključuje prvi del povojne zgodovine, ki ga označuje razrušitev mirovnih pogoib in razbičje Društva narodov. S padcem Društva narodov je močno zatono tudi upanje manjših držav in narodov, da bi jih Anglija in Francija branili in za njihov obstoj kaj pomagali, če niso obenem prizadele prav naravnost tudi njune koristi. Zato je obenem s padcem Društva narodov propadla tudi cela vrsta zavezniških pogoib, s katerimi so se države vezale s svojimi sosedi, da preprečijo nenadne napade na svojo neodvisnost. Tako sta ostali Anglija in Francija v Evropi močno osamljeni.

Osamljeni Anglija in Francija

Tako osamljeni stojita danes te dve demokraciji v Evropi, ko se pred očmi vznemirjene Evrope pričena drugi del povojne zgodovine: bliža se trenutek, ko se bosta morali Anglija in Francija odločiti, kako bosta branili svoje lastne, lahko rečemo življenjske koristi svojih imperijev. Če so bile doslej na žrtveniku povojnega razkosavanja manjše države in so bile koristi obeh držav samo posredno ogrožene, prihaja sedaj čas neposrednega obračunavanja med Anglijo in Francijo na eni, in Nemčijo in Italijo na drugi strani. Teža mednarodnih zapletljajev se zbira sedaj okrog Sredozemskega morja, skozi katero

vodijo pota Anglije in Francije do virov njunega bogastva in njune politične moči. Skozi Sredozemlje tečejo žile odvodnice in dovodnice obeh imperijev, in če so prerezane ali zaprte te, potem je to tudi začetek njihovega konca. Obstoj in razvoj obeh imperialnih sil je odvisen potem popolnoma od dobre volje novih gospodarjev Sredozemlja.

Oblaki nad Sredozemljem.

Ob bregovih Sredozemskega morja je danes polno bolečih točk za francoske in angleške koristi. Španija ni več za Anglijo in Francijo nevtralen stražnik ob vhodu v Sredozemlje. Angleške irdnjave ob gibraltarski ožini nimajo več zavarovanih hrbtov, in v neposredni bližini te ožine imajo svoja pribežališča lahko tuje ladje in podmornice, ki morejo zapreti pot angleškim ladjam proti vzhodu in francoskim ladjam do severnoafriških kolonij. Pot okrog Afrike ima nevarno pot mimo Kanarskih otokov. Francija mora na svoji poti od doma proti svojim afriškim kolonijam mimo Balearov, kjer so na otoku Majorki oporišča italijanskih ladij in zračnega brodograjskega podjetja, ki lahko nadzorujejo ves promet Francije z Afriko. Med Sicilijo in afriškim obrežjem Tunisa ni več edini utrjeni otok angleška Malta. Skoraj na najožjem mestu gospodari močno utrjeni italijanski otok Pantellaria, od koder ni niti sto kilometrov do obmorskih mest francoskega Tunisa. Ob Tunisu je druga ožina Sredozemskega morja, ki je za gospodarja tega morja največje važnosti. Če bi postala Italija gospodar tuniškega ozemlja, potem ni nobenega dvoma več o tem, da je postalo Sredozemsko morje dejansko italijansko jezero. Razumljivo je zaradi tega, da odmevajo po Italiji pri vseh demonstracijah in manifestacijah kliči po Tunisu. Razumljivo pa je še bolj, da je Italija s temi kliči zadela Francijo prav v živo. Italija more ograjati Tunis tudi z vzhoda, s svoje kolonije Libija, kjer se je zadnja leta močno utrjevala. Z Libije more postati neprijetna tudi sosedu na desni — Egiptu. Egipt je točka, kjer se stikajo koristi vseh sil, ki morajo iz Evrope proti Vzhodu. Gospodar Egipta je danes tudi gospodar Sueškega prekopa. Razumljivo, da najbolj s tesnimi občutki gleda danes na sueški kanal Italija, odkar je zasedla Abesinijo in mora plačevati pri vseh voznjah skozi prekop težke tisočake. Zato je že sporočila Angliji in Franciji, katere denarniki danes vodijo upravo sueškega prekopa, da zahteva primerno odločilno moč pri teh vratih bližnjega in daljnega Vzhoda. Pravi gospodarji teh vrat na Vzhod bi morali biti prav za prav domači Arabci. Zato nemir prihaja tudi nadnje. Za njihovimi hrbti se bije že dolga desetletja prikrita in zapletena bojna igra velesil, katere odmev so tudi sedanji dolgotrajni upori Arabcev proti Judom v Palestini.

Bližajo se odločitve.

Vse te boleče točke ob bregovih Sredozemlja napovedujejo zadnji čas mrzlično odločitev. Italija še ni rekla razločne besede, kaj zahteva in s čim se zadovolji. Kaj bo zahtevala od Francije

Modna blaga

Nogavice, rukavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

in Anglije, da se bo čutila varno v tem svojem italijanskem jezeru? Spregovorilo je časopisje, govorila je ulica, nervoznost povzroča napeto pričakovanje, kaj bo zahteval voditelj in ustvarjalec novega italijanskega imperija. Odkritje teh svojih diplomatskih kart je odložil, da se razjasni položaj v Španiji, kjer je državljanska vojna obenem tudi prikrita vojna proti Franciji in Angliji. Položaj v Španiji mora postati jase, da bo pritisk lahko močnejši in protipoteze oslabiljene. Potem bodo padle na diplomatske mize tudi zahteve o reševanju bolnih mednarodnih točk ob Sredozemlju.

Zaveznik Italije na severu ni čakal, da Italija postavi pred francosko in angleško diplomacijo svoje mirovne pogoje za mir ob sredozemskih obrežjih. Povedal je, da pomeni vsaka vojna z Italijo tudi vojno z Nemčijo. Obenem pa je z vso vehemenco odprl zahteve Nemcev po kolonijah in po udeležbi pri svetovni trgovini.

Tako stojimo sedaj pred drugim težkim in nevarnim razpletom povojnih mednarodnih dogodkov. Anglija in Francija, ki sta za uvod v to težko diplomatsko igro še enkrat objavili svetu svoje trdno zavezništvo, bosta v prvi vrsti sklepali o usodnih odločitvah. Neposredno bodo prizadete njune koristi, odločitve bodo daljnosežne za ves bodoči razvoj.

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenijo« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosednji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvorno podpro in pa da se slovenska misel čim bolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Uprava tednika »Slovenija«

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Za drugo baročno dvorano iz 18. stoletja, to je zadnjo malo dvorano nad glavno vežo, sem namenil 15 slik. Ta dvorana, ki naj bi se imenovala **dvorana slovenskih madon**, bi naj bila najbolj reprezentativni prostor v slovenski »Narodni galeriji«, ne le zato, ker bi naj bila obešena v nji dela, ki predstavljajo vrhunec slovenskega baroka, ampak tudi zato, ker je to dvorano tudi arhitektonsko mogoče najbolj reprezentativno prirediti, tako imenitno kakor noben drug prostor v »Narodnem domu«. Še danes me zaboli, če pomislim na to, da ta dvorana ni bila že pred šestimi leti določena za baročno slikarstvo in da ni bila zanjo tudi na zunaj prirejena in niso bile pridobljene z vso silo umetnine, ki bi spadale vanjo. »Dvorana slovenskih madon« bi bila naravnost osnovna melodija slovenskega baroka, ki bi zvenela obiskovalcu »Narodne galerije« trajno v duši, izvedenemu kakor preprostemu človeku, inbi bila glavni poudarek vse galerijske zbirke, kakor bi bil na nasprotnem koncu oddelek za impresionizem. Po mojem načrtu sta bili za to dvorano že na razpolago 1. Mencingerjeva in 1. Cibejeva slika, vse ostalo bi bilo pa treba še pridobiti. Medtem pa je »Narodna galerija« pridobila veliko Mencingerjevo stropno sliko »Marija in sv. Frančišek« iz Goričan. To sliko, ki visi sedaj na severni steni sedanje »baročne dvorane«, sem namenil za strop »dvorane slovenskih madon«. S stropa bi bilo treba zbiti sedanjo stukaturo proč in napraviti na njem nov stucco, podoben kakor je narejen v kapeli v Goričanah, kjer je ta slika prej bila. Ker umetnine, ki sem jih namenil za to dvorano kot poglavitne, niso v rokah spekulantov, si ne mo-

rem kaj, da jih ne bi določeno navedel, ker upam, da stvari s tem ne bo škodoval. Velike slovenske baročne madone: 1. Jelovškova »Sveta družina« (267 cm × 150 cm); 2. Mencingerjeva »Immaculata« iz Brežic (207 cm × 155 cm); 3. Cibejeva »Assunta« iz Koparja (288 cm × 195 cm) in 4. Bergantova »Marijina zaroka« (220 cm × 150 cm), če ni to vseeno Cibejevo delo — bi visele kot pendantti na straneh vrav na prečnih stenah te dvorane. Nad njimi bi gospodovala na stropu velika Mencingerjeva kompozicija »Marija in sv. Frančišek« iz Goričan, ki predstavlja prizor, ko sprejema Marija sv. Frančiška v nebesih. Prej omenjene štiri slike predstavljajo nekako glavne prizore iz Marijinega življenja na zemlji: »Immaculata« polna poezije spomladanske noči (zdi se mi to najbolj občutena Mencingerjeva umetnina!), potem »Zaroka Marije«, nato »Sveta družina« (Marija kot ljubeča mati božja!) ter »Vnebovzetje Marije« (Assunta), ko se Marija poslavlja od zemeljskih dolin, in na stropu Marija v nebeskih višinah! Velikost in kolorit teh slik se ujemata, prav kakor bi se nalašč domenili slovenski baročni mojstri, da bodo ustvarili »dvorano slovenskih madon«! Nič muzejskega ne bi bilo v ti dvorani. »Dvorana slovenskih madon« bi bila kapela in obenem galerija, polna velike noblesse! Če bi samo to dvorano tako uredili, bi bilo to delo »aere perennis«! Današnji dan pa še ni »dvorane slovenskih madon« in Bog ve, če jo bomo kdaj doživeli! Predlagal sem za to dvorano potem še dve veliki Rembovi mitološki ali pa biblični sliki, široki po 4 metre, ki so v zamejstvu in bi se jih bilo dalo najbrž pred leti dobiti, ker ima tisti lastnik skupaj štiri take slike Radvljičana Franca Karla Remba, in je bilo zato upati, da bi vsaj dve odstopil na kakšen način. Rembovi sliki bi viseli v »dvorani slovenskih madon« ob obeh straneh vrat iz hodnika vrh glavnega stopnišča. Namenil sem za to še dvorano zraven 2. znanih Mencingerjevih posvetnih slik, ki sicer nimata posebno velike umetnostne vrednosti,

sta pa edini znani Mecingerjevi posvetni sliki. Še dve veliki Mecingerjevi sliki iz neke cerkve na Gorenjskem, ki imata pa visoko umetnostno kakovost, ter nekaj manjših Mecingerjevih stvari iz Goričan, oziroma nekaj manjših Rembovih slik iz neke galerije v Gradcu, ki bi bile obešene na stebrih, ki so med okni te dvorane, oziroma bi jih porabili kot sopraporti. Za pridobitev tistih slik, ki so manjkale za to dvorano in ki bi jih ne bilo na noben način dobiti v dar, na posodo ali za to, da bi dala narediti »Narodna galerija« posnetke in jih zamenjala za izvirnike, sem preračunal 80.000 dinarjev.

Ta tretja baročna dvorana iz 18. stoletja naj bi bila na oglu Aleksandrove in Bleiweisove ceste. V ti dvorani bi bilo treba stropno razsvetljava odstraniti že zato, ker nima dvorana na oglu Tomanove ulice in Aleksandrove ceste stropne razsvetljave in bi sicer arhitektonski vtisk trpel, ker bi naj ta dvorana delala s prvo par. Stropna razsvetljava, ki ima mogoče za impresionistične slike pomen, bi za baročne slike ne bila potrebna in bi bila boljša visoka stranska razsvetljava, tako da bil spodnji del oken zakrit. Za to dvorano sem določil 14 slik. Na razpolago so bili že Mecingerjev »Lamburg«, Cibejeva »Sv. Boštjan« in »Sveti Leopold«, Bergantov »Opat«. Pridobiti pa bi bilo treba za par z »Lamburgom« sliko ljubljanskega škofa iz 18. stoletja, katere lastnik je znan. Predvsem naj bi v ti dvorani visele Bergantove in Straussove stvari, 2 znani posvetni sliki, ki sta v Ljubljani, in trije Bergantovi portreti, eno znano Krakerjevo podobo, vsekakor kakšni dve deli Korošca Franceta Lindarja, ki se je učil slikarstva v Ljubljani in je umrl na Dunaju ter so njegova dela v dunajski akademiji za umetnost in pa v celovski škofiji. Obesiti bi pa morali v to dvorano tudi vsaj dve veliki Straussovi sliki, ki bi jih morali poiskati na Štajerskem. Za pridobitev slik, ki so še manjkale, sem postavil v preračunu znesek 40.000 dinarjev. Precej novih stvari bi do-

Naša blaginja

Železničarski »Glasnik« je z namenom, da podpre zahteve železničarjev, da se izboljšajo njihove plače, zbral nekaj števil, ki zaslužijo, da si jih vsak Slovenec ogleda.

Slovenski železniški delavec zasluži mesečno največ 1.100 dinarjev. Temu nasproti stoji stvarnost, da znašajo pri nas najnujnejši izdatki za vzdrževanje štiričlenske družine najmanj 1.855 dinarjev na mesec. Potemtakem zasluži celo najboljše plačani del naših železničarjev najmanj 755 dinarjev premalo na mesec, da bi mogli vsaj skromno preživeti svojo družino.

»Glasnik« pa je poskrbel tudi za podatke, kakšen je položaj njihovih tovarišev v drugih državah, in na ta način omogočil primerjavo dohodkov in izdatkov, kakor tudi primerjavo primanjkljaja oziroma presežkov zaslužkov železničarjev v posameznih državah. Po »Glasniku« zasluži takšen železničar v Belgiji 2.344 dinarjev in njegovi nujni družinski izdatki znašajo 2.031 dinarjev. Presežek zaslužka, ki ga ta uslužbenec lahko porabi za izboljšanje oskrbe družine ali pa prihrani, znaša 313 dinarjev. Na Holandskem znaša zaslužek 2.855, nujni izdatki 1.888 in presežek 944 dinarjev; v Švici dohodek 2.900, izdatki 1.995, presežek 905 dinarjev. Celotna na Poljskem je položaj železničarja neprimerno ugodnejši, njegovi dohodki znašajo 1.714, izdatki pa le 1.245, tako da ima na ta način presežek 471 dinarjev.

V vseh navedenih in tudi drugih državah znašajo plače železničarjev ne samo toliko, kakor je najmanj potrebno za skromno vzdrževanje družine, temveč še nekaj več, kar pomeni, da morejo ti vsaj razmeroma človeško živeti. Temu nasproti zasluži naš železničar celo v najugodnejšem primeru 755 dinarjev premalo, da bi mogel v resnici s svojim zaslužkom vzdrževati svojo družino.

Morda se bo kdo našel in podvomil o pravilnosti navedenih števil. Posebno bi ga mogla v to zapeljati okolnost, da najnujnejši izdatki za družino na Holandskem, v Švici in Belgiji po teh navedbah niso dosti višji kakor pri nas, na Poljskem pa celo dosti nižji. Pri nas nekateri prav radi poudarjajo, da je življenje poceni, in tistim, ki to verjamejo, se bodo ti podatki zdeli najbrž

neverjetni. Toda navedene številke so čisto točne, in njihove pravilnosti tudi ni težko utemeljiti in pojasniti.

Da se razprši ta predsodek, ni treba prav nič drugega, kakor primerjati cene najnujnejših življenjskih potrebščin, ki so vzete za podlago računa najnujnejših izdatkov. Ta primerjava nas takoj pouči, da je večina najnujnejših življenjskih potrebščin pri nas dražja, kakor pa v državah, katere smo vzeli za primerjavo pri gornjih podatkih. Zaradi našega posebnega žitnega režima sta celo moka in kruha marsikje drugod cenejša kot pri nas; v splošnem so dražje pri nas potrebščine, na katere se pobira državna užitnina, in pa industrijski izdelki zaradi visoke zaščitne carine. Za primer navajamo le, da stane na mesec preračunana količina štirih in pol kilograma sladkorja pri nas najmanj 35 dinarjev več, kot pa povprečno v gori navedenih državah.

Nasledek slabega zaslužka našega železničarja pač ne more biti drugačen kakor ta, da mora s svojo družino stradati in da ne more kupiti najpotrebnejših stvari za vzdrževanje svoje družine. Nadaljnji nasledki tega zla pa so bolezni in strah pred naraščanjem; pri samskih pa bojazen pred zakonom.

Precej podobno pa se pri nas godi ne samo železničarjem, temveč tudi drugim telesnim in umskim delavcem, in ne dosti drugače našemu kmetu. Zato je razumljivo, da je glede višine porabe najnujnejših hranil na posameznega prebivalca naša država daleč za drugimi; kar se pa tiče porabe boljših ljudskih hranil, kot na primer sladkor, pa sploh ena med zadnjimi.

Vzroki vsega tega so precej jasno razvidni iz naših gornjih izjav in so kaj preprosti. Na eni strani vidimo premajhne dohodke, na drugi pa nesorazmerno velike izdatke, s katerimi je obremenjen naš človek. Čisto razločno je razvidno, da se naša javna uprava še prav hudo razlikuje od uprav drugih držav, ki skušajo izboljšati blaginjo širokih ljudskih množic. Zato je pač razumljivo, da zahtevamo spremembe, posebno pa odpravo centralizma, ki se je izkazal popolnoma nesposobnega, dobro upravljati državo. B.

Opazovalec

8. svečan 1. 1849

Letos 8. svečana je preteklo 90 let, kar je, kakor pravi dr. Slodnjak v »Neiztrohnjenem srcu«, bila Francetu Prešernu »dodeljena največja milost poleg rojstva. V svetlem plamenu je na mah zagorelo ubogo telo, samo srce je splavalo v roke večne matere«.

Tega dneva so se spomnili tudi dnevni časopisi, ki izhajajo pri nas, med njimi taki, ki imajo po svoji miselnosti s Prešernom le toliko skupnega, da so pisani slovenski, čeprav je še celo njihov jezik malo podoben njegovemu jeziku.

France Prešeren gleda že 90 let iz višav na do-

movino in vidi, da so skržene njene meje skoraj za polovico, vidi pa še manj duš, ki bi jih obdajal njegov duh. Po nemarnem govoru o njem ljudje, ki so izdali čisto slovenstvo, ki ga je prikladal France Prešeren, pa tudi ljudje, ki jim je slovenstvo le sredstvo, cilj pa pritlikava oblast.

Devetdeset let je preteklo, pa se še niso ničesar naučili od Prešerna. Tisti ljudje pri nas, ki jih je razsvetlil Prešernov duh in so njegovi verni učenci, so tam, kjer je bil France Prešeren, ko je še hodil po zemlji.

Bolj prav bi naredili tisti, ki za devetdesetletnico Prešernove smrti pisarijo pesniške sestavke, če bi povedali svojim ljudem nekaj takih Prešer-

bili najbrž v dar. Lindarjeva del pa mogoče v znamenje. Je mogoče, da bi bil znesek 40.000 dinarjev premajhen in bi ga bilo treba zvišati, dalo bi se pa mogoče pri preračunih za nove slike, namenjene za druge dvorane, kaj prihraniti.

Naslednja dvorana bi bila dvorana za klasicizem in rokoko. Ta dvorana bi imela dve okni ob Bleiweisovi cesti. Imela naj bi na severni strani premično povprečno steno in vrata tudi iz hodnika nad stopniščem. V ti dvorani in vseh nadaljnjih dvorani ob Bleiweisovi cesti bi bilo treba odstraniti stropne razsvetljave in stranska okna, ki jih Zorman leta 1928, k sreči ni zazidal, spet odpreti ali pa vsaj stropno razsvetljavo popolnoma preurediti. Sploh bi bilo treba tudi v drugih dvoranih ob Bleiweisovi cesti predelati prostore s premičnimi stenami, da bi lahko posamezne oddelke po potrebi povečali ali pa zmanjšali, kadar bi zamenjavali slabše stvari za boljše, ki bi jih pozneje dobili. V »dvorani za klasicizem in rokoko« naj bi bilo 26 slik, po večini manjše oblike. Prevladovala bi tukaj Herrlein in Potočnik. »Narodna galerija« je že leta 1930. razpolagala s sedem majhnimi Herrleinovimi in 4 manjšimi Potočnikovimi stvarmi ter eno sliko Žige Galenberga. Pridobiti bi pa bilo treba znano in dobro veliko oltarno Potočnikovo sliko z Dolenjskega, za njen par pa kakšno Herrleinovo večjo nabožno sliko. Ti dve sliki naj bi viseli na notranji steni vsaka na eni strani. Manjkalo je še: 2 znana portreta Potočnikova, Potočnikova slika »Srce Marijino« ter 4 manjše Herrleinove slike »Venera«, »Abelov umor«, »Vesoljni potop« in »Izgon iz paradiza«; slednje 4 stvari je »Narodna galerija« pozneje kupila. Dobiti bi pa bilo treba še nekaj Herrleinovih portretov iz ljubljanske licealne knjižnice, potem pa še nekaj alegoričnih in svetopisemskih slik Janeza Schütza, ki je bil rojen leta 1745. v Ljubljani, umrl je pa na Dunaju, in sicer iz dunajskih zbirk v Albertini, Akademiji za oblikujočo umetnost ali pa nekega dunajskega zasebni-

ka. V ta oddelek bi naj prišlo vsekakor tudi nekaj oljnatih slik Lovrenca Janše, ko takrat »Narodna galerija« še nobene ni imela, sedaj ima pa vsaj njegovo krajino s slapom. Za vse, kar je manjkalo za ta oddelek, sem preračunal, da bi bilo treba 42.000 dinarjev.

Seveda sem že takrat mislil na to, da bo treba kakšne Potočnikove pa tudi Herrleinove stvari, ki umetnino ne stoji posebno visoko, zamenjati z boljšo kakovostjo, ki bi jo imele Janševe stvari, ki bi jih bilo treba poiskati.

Kavčičev kabinet, ki bi bil zraven »dvorane za klasicizem in rokoko«, bi bil sicer ozek (imel bi samo eno okno na Bleiweisovo cesto), bil pa naj zato umetnostno najmočnejši oddelek, ki bi posekal po umetnostni kakovosti tudi »dvorano slovenskih madon«, čeprav bi bila ta na zunaj bolj reprezentativna. V svojem binkoštnem načrtu iz leta 1930. sem predlagal, naj bi pridobili Kavčičevo sliko »Phokion«, ki sem ga iztaknil v laboratoriju dunajske Akademije za oblikujočo umetnost leta 1919, in visi v sedanji zbirki »Narodne galerije«, ki ji je to sliko posodila dunajska Akademija za oblikujočo umetnost. V odboru »Narodne galerije« nisem dal toliko časa miru, da se je potem tudi dr. Windischer lotil stvari in je prišla slika v Ljubljano leta 1932. Zraven tega sem predlagal v načrtu iz leta 1930., da naj bi pridobila »Narodna galerija« za Kavčičev kabinet Kavčičevi sliki »Orfej na grobu Euridike« in »Marcus Brutus«, eno veliko Kavčičevo mitološko ali pa historično sliko, ki bi visela na zadnji steni kabineta ter en pendant za »Phokiona«. »Narodna galerija« leta 1930. ni imela še nobenega Kavčičevega dela.

Za stroške prireditve »Kavčičevega kabineta«, ki bi bil le dobre štiri metre širok, sem preračunal znesek 100.000 dinarjev.

Dandanes si seveda predstavljam »Kavčičev kabinet« bolj konkretno. Vanj spada na zadnjo

novih misli, ki so v največjem nasprotju s tem, kar se godi današnji dan pri nas. Mogoče bi se jih kaj prijelo, če pa ne, bi se vsaj zavedli svoje povprečnosti in pa tega, da še po devetdesetih letih po Prešernovi smrti še vedno zaradi njih velja deveta kritika njegove »Elegije svojim rojakom«:

»Kaj, da vedno še zakriva
zemljo našo temna noč,
kaj da slave ljubezniva
zarja Kranjcem ne napoč'ž?«

Ker pa Prešernov duh živi, čeprav so njegovo ubogo telo že pred devetdesetimi leti »vzele v sebe zemlje moči«, in nam govori iz višin, da »v sovražnike z oblakov rodu naj naša grešča grom!« je zapoved Franceta Prešerna, da trdno verujemo, da se bo otreslo slovenstvo zunanje, a prav tako tudi notranje gnilobe, ki je še hujska kot prva, in da bo vstalo v vsi čistosti in dobroti. Ta vera je edini Prešerna vredni spomin na njegovo rojstvo in smrt.

Slovenska »Glasbena akademija«

Res je, da nimajo ne Hrvati, seveda pa še veliko manj Srbi še približno ne takega izročila v glasbeni umetnosti, kakor ga imamo Slovenci, ko je Slovenec Jakob Gallus (Petelin) že v drugi polovici 16. stoletja bil eden izmed največjih in vodilnih skladateljev v Evropi in je razmajal dotedanji stari glasbeni sestav. Središče Slovenije, Ljubljana, je bila že drugo leto 18. stoletja znano glasbeno mesto v zahodni Evropi, ko je bila v Ljubljani ustanovljena l. 1702. »Academia philoharmonica« kot ena izmed prvih glasbenih združenj v zahodni Evropi, ko v Zagrebu še duha in sluha ni bilo o takih stvareh in je v Belgradu vladala še azijska Turčija. Ni da bi govorili o zanimanju samega Ludvika van Beethovna in Jožefa Haydna, pa tudi Franca Schuberta za Ljubljano. Središče slovenstva, Ljubljana, je imela v glasbeni zgodovini ime, ki ga današnji dan nima več, pa bi ga lahko imela, če bi živeli Slovenci v drugačnih razmerah. Slovenski glasbeniki in ljubitelji glasbene umetnosti so poskušali vse, da bi slovensko glasbo spravili spet do veljave, in so si z vsemi močmi prizadevali, da bi dobili v Ljubljani glasbeno visoko šolo. Bilo je ustanovljeno celo društvo »Glasbena akademija« v ta namen, ko so v Belgradu, kjer ni tako rekoč nobenega glasbenega izročila, začeli misliti na glasbeno visoko šolo bolj zaradi zunanje reprezentacije kot zaradi notranje potrebe. Po prizadevanju slovenskih glasbenih krogov, ki so jih podpirali tudi Hrvati, ki so imeli enaka prizadevanja, je prišel v državni preračun za l. 1938/39. sicer hudo skromen znesek tudi za glasbeno visoko šolo v Ljubljani in pa amandement, s katerim je bil pooblaščen minister za prosveto, da izda naredbo o ustanovitvi »Glasbene akademije« v Ljubljani in dopolnitvi glasbene visoke šole v Zagrebu. Do danes pa ni bila izdana taka naredba, čeprav bo preračunsko leto vsak čas preteklo in bo zapadel s preteklo preračuna za l. 1938/39. tudi že dovoljen denar za glasbeno visoko šolo v Ljubljani, pa tudi pooblastilo, da se izda naredba o nji. So pri nas ljudje, ki izrabljajo tudi kulturna vpra-

steno velika Kavčičeva slika »Salomonova sodba«, ki sem jo našel sam leta 1932. v skladišču »Galerije 19. stoletja« na Dunaju, ko nihče ni vedel, kje da je in so celo Kavčičevi sorodniki, ki živijo na Dunaju in imajo njen posnetek, mislili, da je izvirnik izgubljen. O ti sliki, ki je široka 3,35 m in visoka 2,42 m, sem pisal v »Zborniku za umetnostno zgodovino« leta 1935. reproducirati sem jo pa dal v koledarju »Mohorjeve družbe«. O ti sliki in ozračju, ki je vladalo v odboru »Narodne galerije«, bom napravil pozneje nekaj opomb. Na stranski steni pri oknu bi visel lahko »Phokion«, ki meri 252 cm × 175 cm, njemu nasproti pa kakšna Kavčičeva slika, mogoče »Sapho«, ki skoči iz Levkadijske pečine (142,15 cm × 114,25 cm) in ki je od leta 1801. do leta 1852. visela v Pragi v »Galeriji patriotskih ljubiteljev umetnosti«, če bi jo kdo našel ali pa če bi se kakšen poklicni umetnostni zgodovinar celo potrudil, da jo poišče. Sicer pa bi se gotovo našla tudi kakšna druga Kavčičeva slika na krajih in pri ljudeh, ki sem jih omenil v sestavku »O nekaterih slikah Franceta Kavčiča (Cauciga) in nekaj o njegovi rodovini« v »Zborniku za umetnostno zgodovino« leta 1935. Na prečnih stenah zraven »Salomonove sodbe« bi pa viseli, ena nasproti drugi »Marcus Brutus«, visoka 114,5 cm in široka 82,8 cm, ter »Orfej na grobu Euridike«, visoka 115 cm in široka 85 cm. Da bi bila to kot nalašč narejena pendanta, je gotovo, ker predstavlja prva ženski polakt, ki objema kip Marka Bruta, druga pa moški polakt, ki sloni na nagrobnem spomeniku. Če bi izvirnikov, ki sta v graškem Johannenn-u, ne bilo mogoče dobiti, bi se dobila duplikata, ki ju je napravil Fr. Kavčič sam in ju ima neki zasebnik v Gradcu in sta torej tudi izvirnika. »Kavčičev kabinet« bi bil tako dovršen popolnoma in bi bil oddelek, v katerem bi bil shranjen del tiste slovenske oblikujoče umetnosti, ki je segala v mednarodne, evropske višine! Kakor je pa videti, nekaterim ljudem pri nas, ki eni govore z velikim patosom, drugi pa tišče sku-

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC

LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

šanja za se, čeprav nimajo pojma o njih in ne narede v resnici zanje ničesar. Če se ne zgodi kaj nepričakovane, bo tudi slovenska »Glasbena akademija« ostala le samo beseda, kakor je ostalo toliko in toliko stvari pri nas. Pa če tudi ne bi, bo zamujemo vsaj eno šolsko leto, kar bo čutilo učeno osebje na sedanjem ljubljanskem konservatoriju in že čuti prav pošteno od meseca septembra lanskega leta naprej, pa tudi učenci in njih starši, ki plačujejo sedaj visoko učnino. Te bi jim je ne bilo treba plačevati, kakor je ne plačujejo v Zagrebu, kjer je glasbena visoka šola že dolgo, če bi bila že s septembrom lanskega leta ustanovljena tudi v Ljubljani glasbena visoka šola, kar bi bila lahko, če bi nekim ljudem res bilo kaj na stvari.

„Slovenec“ za kritiko

Odkar je »Slovenec« povečal svoj obseg, pri naša poleg uvodnih člankov, navadno na tretji strani z mastnim tiskom in s črno črto obrobljen tako zvani idejni uvod, kjer skuša s svojega gladišča ozveniti razna verska in moralna vprašanja. 26. januarja pa je posvetil nekaj misli tudi kritiki in umetnosti, ki jih v izvlečku prinašamo: »Če kdaj, je treba danes med nami stroge in nepristranske kritike, ko kakor gobe po dežju rastejo čisto povprečni in bolj ali manj neuravnoteženi ljudje, ki hočejo vladati kraljestvu duhov, niso pa za to usposobljeni. Ni že vsako kaotično predstavljanje kakšnih vprašanj in kompleksov umetnost, če manjka piscu inteligence, pripovednega daru in globokega dozora v bistvo stvari, kakor ni še likoven umetnik tisti, ki pod etiketo ekspresionizma posnema prave mojstre v najbolj divjem krotovičenju figur brez duše ali pa »riše« v slogu jamskega pračloveka bedaste obraze in položaje. Te vrste »umetnost«, ki se je zadnje čase z bolno samozavestjo razbohotila med nami in si lasti pravico, da bi smela brez pazljive kritike in pod varstvom publike brez prave kulture in okusa dosegati cenene uspehe, se mora zavrniti v prave meje samo z objektivno kritiko strogega merila.

paj usta, kot bi jih imeli zavarjene in tako delajo poze, ko dosti ne vedo — ni za take stvari, ker jih ali ne razumejo, ker sploh nimajo za resnično lepoto poslušati, ali jih pa ima vklebne dušna in telesna lenoba, tako da se sploh ne ganejo...

Za pridobitev slik za »Kavčičev kabinet« sem računal stroške s 100.000 dinarji. Kakor danes vidim, se nisem prav nič zmotil in bi se bil pred nekaj leti dal napraviti s tem denarjem tak »Kavčičev kabinet«, kakor si ga danes predstavljam. Pred nekaj leti klasično slikarstvo ni bilo v prejšnji avstrijski republiki, od koder bi morali dobiti gradivo zanj (mogoče 1 sliko tudi iz češko-slovaške republike) v modi ter klasične slike niso imele visokih cen. Najbrž pa bodo začeli klasiistične umetnine kakor kaže ves razvitek, spet kmalu visoko ceniti in navedenih Kavčičevih del morda sploh ne bo več mogoče dobiti v Ljubljano.

Naslednja dvorana bi bila dvorana Layerjeve dobe. Ta oddelek bi imel dve okni proti Bleiweisovi cesti. Vanj naj bi prišlo 17 slik. Na razpolago je bilo že 5 Layerjevih slik in 4 Kremser-Schmidt-ove stvari. Pridobiti bi pa bilo še treba vsaj še eno res dobro veliko Layerjevo nabožno sliko, ki sem jo imenoval z imenom, in kakšno Layerjevo stvar iz nekega župnišča, vsaj nekaj postaj znane, res kakovostnega »Križevega pota«, ki ni več v cerkvi, in pa vsaj eno sliko Štefana Dolinarja (ena Dolinarjeva slika je svoj čas bila v dunajskem Belvederu, pozneje pa menda v dunajskem dvornem muzeju, kje je pa sedaj kakšno delo našega znamenitega slikarja Dolinarja, pa se sploh nihče ne briga!) in pa kakšno sliko Korosca Jožefa Posoda, ki je umrl leta 1830. v Ljubljani. Nisem pa še bral, da bi se kdo izmed naših poklicnih umetnostnih zgodovinarjev kdaj kaj zanimal za Jožefa Posoda in njegova dela. Gotovo bi se pa trud izplačal. Za pridobitev tistih stvari, ki so manjkale za »Layerjevo dvorano«, sem računal le samo 20.000 dinarjev.

(Dalje prihodnjič.)

Kritika bodi pravična, prizanesljiva pa ne sme biti, če ima opraviti samo z lažumetnostjo in po spretni reklami napihnjeno pohlustjo ali pa z lažiznanstveno propagando. Misli o umetnosti nam nekoliko že znano zvenijo, toda danes nas zanima predvsem kritika, kateri tudi »Slovenski dom« daje čim več svojih kolon na razpolago. »Slovenec« moramo v tem primeru iz vse duše pritrditi. Kakor že večkrat, bi tudi danes tem njegovim mislim dodali nekaj svojih. Da kritike, toda ne samo na ozkem področju literature in likovne umetnosti. Kritika je danes potrebna povsod. Raztegniti in nepristransko jo bi morali danes Slovenci izvajati nad vsem našim narodnim življenjem od gospodarstva, kulture, politike do našega narodnega in socialnega življenja. V zadnjih letih je svobodna kritika nekako umolknila. — Treba bi jo bilo poživiti in s tem se z vso dušo strinjamo s »Slovencem«. Treba bi jo bilo raztegniti na vse naše javno življenje, ne pa ostajati samo pri umetnosti in gledališču, kjer si javnost kljub temu še danes ni na jasnem, zakaj ni Drama praznovala Cankarjeve obletnice v decembru, kakor to zahteva M. Javornik.

Poziv slovenski javnosti!

Prejeli smo:

V zadnjem času se je v naši javnosti začelo živahno razpravljati o socialnem zavarovanju ljudstva, predvsem kmečkega. Z ozirom na predloge, da bi se za kmečko ljudstvo uvedlo zaenkrat samo starostno zavarovanje ter na trditve, s katerimi se skušajo ti predlogi opravičiti, češ da bi bolniško zavarovanje zahtevalo preveč denarnih sredstev, zaradi česar za zdaj ni izvedljivo, — čuti podpisana organizacija, ki je prva stavila slovenski javnosti zahtevo tudi po bolniškem zavarovanju vsega slovenskega revnejšega ljudstva, dolžnost, javno ugotoviti sledeče:

1. Bolniško zavarovanje za kmečko ljudstvo naj bi po našem predlogu obsegalo samo brezplačno zdravniško pomoč, brezplačna zdravila in brezplačno zdravljenje v bolnišnicah, a nikakih bolniških podpor, kot jih prejema n. pr. zavarovani delavci.

2. Poslovanje ljudskega bolniškega zavarovanja naj bi izvrševale občine, tako da ne bi bil potreben nikak poseben upravni aparat.

3. Ker so vse bolnišnice v Sloveniji, razen obče državne v Ljubljani, last banovine, ker je v Sloveniji že precejšnje število zdravstvenih občin z občinskimi zdravniki in je nastavljenih tudi že precejšnje število banovinskih zdravnikov, smo prepričani, da bi se dalo v okviru banovine ljudsko bolniško zavarovanje izvesti, dogovorno z upravo obče državne bolnišnice v Ljubljani. Treba bi bilo samo te ustanove pomnožiti, izpopolniti, organizirati in povezati za enotno delo, dosedanje mejo upravičencev za brezplačno zdravniško pomoč pa odpraviti, ker si vsak premožnejši rad vzame zasebnega zdravnika.

4. Prepričani smo, da bi za kritje stroškov takega ljudskega bolniškega zavarovanja radi prispevali v obliki banovinskih doklad po svojih močeh vsi revnejši prebivalci Slovenije, pa tudi vsi premožnejši, ki se zavedajo, da je bodočnost naroda le v zdravem ljudstvu in da je umrljivost kmečkega prebivalstva Slovenije skoraj polovico višja, kot pa v mestih in da je vzrok temu izostanek zdravniške pomoči.

5. Razen splošnega bolniškega zavarovanja imamo za najpotrebnejše nezgodno zavarovanje, ki bi se prav tako moglo organizirati preko občin, ki bi iz posebnih preračunskih postavk dajale podpore najpotrebnejšim invalidom in onemoglim.

6. Mislimo, da je prvenstvena potrebnost ljudskega bolniškega zavarovanja dokazana tudi s tem, ker je bilo delavsko bolniško zavarovanje vpeljano že pred 50 leti, medtem ko se je starostno uvedlo šele v zadnjih letih.

Zaradi vseh navedenih dejstev pozivamo vsa oblastva, vse ustanove in vse organizacije, ki hočejo koristiti slovenskemu ljudstvu, da se zava-

mejo za takojšnjo uvedbo splošnega bolniškega zavarovanja slovenskega, predvsem kmečkega ljudstva.

V Ljubljani dne 27. januarja 1939.

Zveza absolventov kmetijskih šol
dravske banovine v Ljubljani.

Ovsenik Janez
predsednik

Žolnir Ivo
tajnik

Mali zapiski

† Škof dr. Janez Frančišek Gnidovec.

Frančišek Gnidovec, škof v Skoplju, v 66. letu starosti. Bil je asketska in apostolska osebnost. Bil je od l. 1905. do l. 1919. ravnatelj škofijske gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano, ki je bila prvi popolnoma slovenski gimnazijski zavod. Dr. Gnidovec je ta zavod organiziral in je skrbel za spisovanje in izdajanje slovenskih učnih knjig. Dogovarjal se je s tedanjim slovenskim proforskim društvom, zlasti z njegovim predsednikom dr. Jakobom Žmavcem za spisovanje potrebnih slovenskih knjig. Tako smo dobili Tomiškovsko Grško vademico in Grško slovnico, Reišnerjevo Fiziko in Kemijo, Doklerjev Grški slovar itd. Tako si je pridobil velikih zaslug zraven rajnega nadškofa dr. A. B. Jegliča za slovensko srednje šolstvo. Pokopan je bil 6. svečana na pokopališču sv. Križa v Ljubljani in njegovo ime bo živelo tudi v zgodovini slovenskega šolstva.

»Samouprava«

»Hrvatski dnevnik« od 9. t. m. piše:

Danes je prišla v Zagreb včerajšnja »Samouprava«. Ta številka ne prinaša niti »Rabošev« niti »Političnih zrc« niti zbadanja pod naslovom »Lz dneva v dan«. Prav tako ne prinaša »Samouprava« v včerajšnji številki neresnih dopisov iz Zagreba, ki so bili takšni, da smo jih lahko navajali brez komentarja, ker jim je bil vsak komentar odveč. Vsekakor moramo priznati, če bo »Samouprava« prenehala s svojo navado, da postavlja vse stvari na glavo, da bomo zgubili enega pridnega brezplačnega sodelavca, ki se je tako pogosto javljal v stolpcih te naše politične strani.

Stiska je npravna, pa tudi kvarna.

»Katolički tjednik«, glasilo sarajevskega škofa Šarića, je priobčilo dne 5. t. m. uvodnik pod naslovom »Obsedele«. Sestavek se bavi s padanjem rojstev, ki zajema hudo tudi hrvaške kraje. Sestavek poudarja najprej, da niso samo socialni vzroki izzvali stiske družine, ampak tudi npravni:

Niso samo gospodarske razmere izzvale stiske zakona. Po naših mestih je na stotine ljudi z zagotovljenim obstankom, ki bi lahko ustanovili družino, pa nočejo. Imajo prevelike zahteve. Hočejo udobnosti in razkošja. In ostanejo rajši sami in samei.

A vendar vidi prav tako tudi tvarne, socialne vzroke tega pojava:

Zavarovane so posamezne, osebne pravice, a nihče se ne briga za celoto, za podstave družbe. Nešteto mladih ljudi ostaja brez bitne mogočnosti, ne da bi bili sami krivi. Eden ima preveč, a toliko drugih nima ničesar ali absolutno premalo. Ne morejo osnovati družine. Oropani so naravne pravice do zakona. Tako samei, kakor deklice, ki bi jim morale postati žene.

Darujte za tiskovni sklad »Slovenije«

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in npravnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad
našega tednika »Slovenije«.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KONGRESNI TRG

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami iz Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha.

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine